

SETTERBERGS VASA

Husen berättar i Nya Vasa

C. A. Setterberg
*1812, †1871

**Denna promenadkarta
vägleder dig genom
C.A. Setterbergs Vasa.**

1. Kyrkostrådet
Minnesmärke över Carl Axel Setterberg
2. Kaserntorget
Ortodoxa kyrkan
3. Vasastorg 10
Apotekare Lindebäcks hus
4. Rådhusgatan 28
Handlanden Sjöbergs hus
5. Kyrkparken
Trefaldighetskyrkan
6. Lyceigatan
Gamla rådhuset
7. Hovrättsparken
Ämbetshuset
8. Strandgatan 6
Setterbergs hus
9. Strandgatan 2
A. A. Levóns hus
10. Skolhusgatan 2
Wasastjernas palats

1. Kyrko-esplanaden - Minnesmärke över Carl Axel Setterberg

PLANERINGEN AV NYA VASA - NIKOLAISTAD

Den 2 oktober 1606 grundade Sveriges konung Karl IX staden Vasa, som anlades vid en gammal handels- och hamnplats intill Korsholms slott. Nästan 250 år senare, den 3 augusti 1852, drabbades staden av en förödande eldsvåda och brann ner till grunden.

Efter branden beslöts att den nya staden skulle byggas på Klemetsö udde, som låg närmare havet och stadens gamla uthamn vid Brändö sund. Den rikssvenske arkitekten Carl Axel Setterberg gjorde upp en stadsplan för den nya staden, som skulle heta Nikolaistad efter den ryske tsaren Nikolai I. Setterberg planerade även stadens viktigaste offentliga byggnader och många privata hus. Nya Vasa, med sina låga hus och breda esplanader, representerar typiska stadsbyggnadsideal kring mitten av 1800-talet.

Ett minnesmärke över C. A. Setterberg restes 1996 i ändan av Kyrko-esplanaden, strax intill Kaserntorget. Minnesmärket har planerats av konstnären Tea Helenelund.

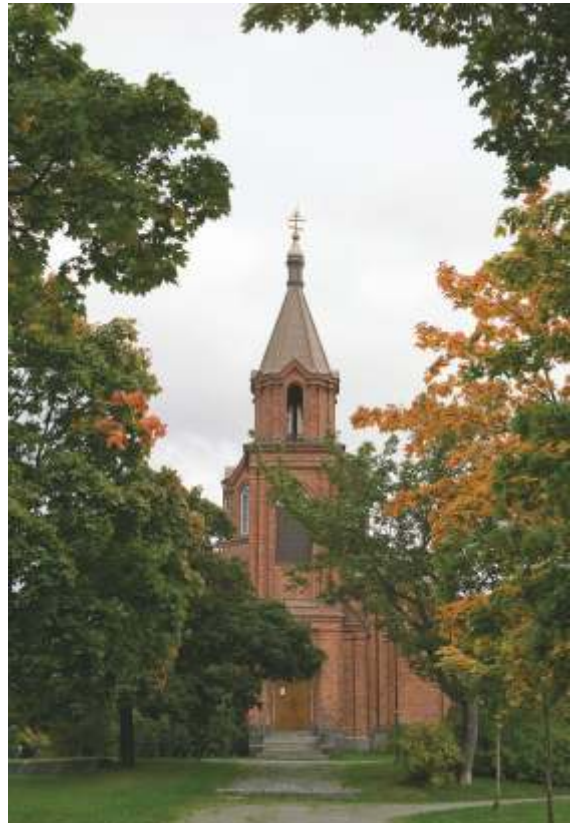
2. Kaserntorget och ortodoxa kyrkan

ORTODOXA KYRKAN

Efter 1809, då Sverige förlorade kriget mot Ryssland, blev Finland en del av det ryska kejsardömet. Ryska militärregementen stationerades i länshuvudstäderna, däribland Vasa. Kring de ryska trupperna etablerade sig en stor mängd ryska köpmän och deras familjer. De ville småningom ha en egen ortodox församling och bl.a. handelsmannen Ivan Lisitzin donerade pengar till en planerad ortodox kyrkobyggnad.

I slutet av 1840-talet hade man ett färdigt förslag till en ortodox kyrka, men planerna hann inte förverkligas förrän staden brann ner i augusti 1852. I den nya stadsplanen fick ortodoxa kyrkan en synlig plats på Alexanderstorget (Kaserntorget), i anslutning till den ryska militärens tegelkasern. Kyrkan placerades i samma linje på Kyrko-esplanaden, som den mera centralt belägna Trefaldighetskyrkan. Den helige Nikolaos kyrka stod färdig 1862 och invigdes 1864.

I Vasa finns fortfarande en ortodox församling som har ortodoxa kyrkan som sitt kyrkorum.

3. Vasaesplanaden 10 - nuvarande Styrelsegården

APOTEKARE LINDEBÄCKS HUS

I Nya Vasa lät apotekare Herman Lindebäck uppföra en byggnad vid Vasaesplanaden 10, strax intill kyrkan, på en av den nya stadens mest framträdande tomter. Byggnaden skulle innehålla utrymmen både för hans apotek och hans bostad. Huset med drag av senempire fick en representativ fasad dekorerad med pilastrar och stuckornament. Det har höga åttarutade fönster, i nedre våningen med rundade krön, och balkonger av gjutjärn. Hörnet närmast kyrkan markeras av ett lågt torn.

I början av 1900-talet övergick byggnaden i Vasa stads ägo. För att kunna hysa stadens förvaltning och fullmäktige byggdes huset till sin dubbla storlek. Ännu idag finns stadens centralförvaltning, med stadsdirektör, kansli och arkiv i huset och där sammanträder både stadsfullmäktige och stadsstyrelse.

4. Rådhusgatan 28 – Hantverkets hus Loftet

HANDLANDEN SJÖBERGS HUS

År 1861 signerade arkitekt Setterberg ritningen till en kombinerad bostads- och affärsbyggnad, som handelsmannen H. Sjöberg skulle uppföra på tomten vid Rådhusgatan 28. Det var en rektangulär byggnad i senempire med högt valmat tak. I den östra ändan fanns Sjöbergs handelsbod med ingång från Vasaesplanaden. Resten av byggnaden fungerade som bostad med ingång från gården.

År 1884 köptes huset av den norskfödde köpmannen och konsuln John Edvard Moe. Hans hustru, Tulla Moe, som var av engelsk härkomst, var en av centralgestalterna i stadens societet och i Moes hem samlades konstnärer och intellektuella. I stadshusets spegelsal hänger idag ett porträtt av Tulla Moe, som en påminnelse om de musik-, dans- och teatersoaréer hon arrangerade där.

Konsul Moe lät bygga vindsrum på husets gårdssida och inredde i bottenvåningen en ståtlig matsal i nyrenässans, med träpaneler av ek och tapeter av imiterat gyllenläder. I matsalen fungerar idag "Konsulinnans kafferum", ett trivsamt lunch-café, som drivs av Österbottens hantverk r.f. I resten av den Sjöbergska byggnaden fungerar föreningens hemslöjds- och hantverksaffär "Loftet".

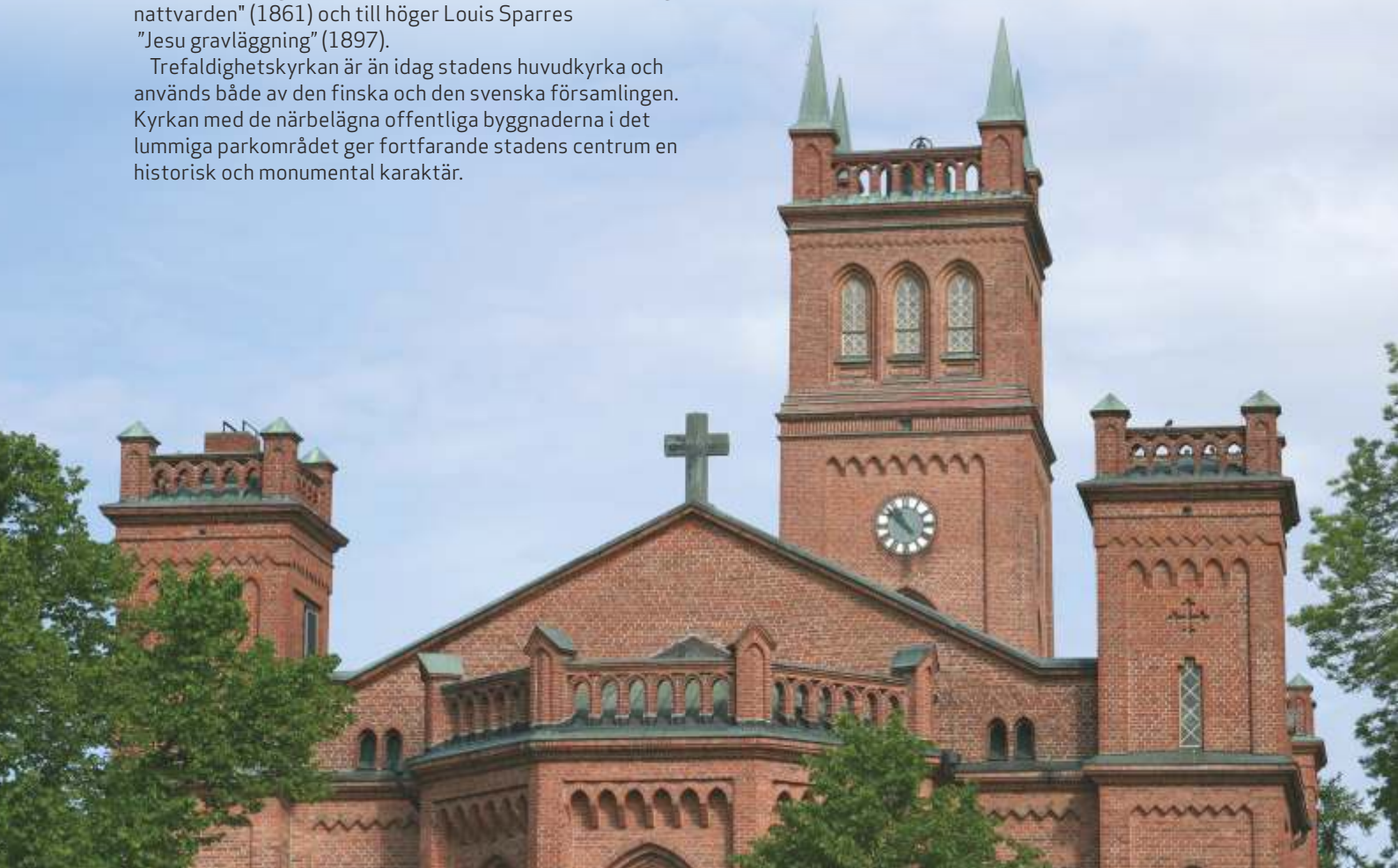

5. Kyrkparken

TREFALDIGHETSKYRKAN

Carl Axel Setterberg hade tagit intryck av tysk och engelsk nygotisk tegelarkitektur och introducerade stilen i Vasa. Stadens kyrka, som stod färdig 1867, är byggd av tegel i nygotisk stil. Tornets flata krön, spetsbågsfönster och tegelornamentik är typiska nygotiska stildrag. Kyrkans inredning gjordes i trä och målades i ekimitation. Kyrkan har tre altartavlor. Huvudaltartavlan i mitten har motivet "Herdarnas tillbedjan", och är målad av Albert Edelfelt 1894. Till vänster hänger R. W. Ekmans "Instiftandet av den heliga nattvarden" (1861) och till höger Louis Sparres "Jesu gravläggning" (1897).

Trefaldighetskyrkan är än idag stadens huvudkyrka och används både av den finska och den svenska församlingen. Kyrkan med de närbelägna offentliga byggnaderna i det lummiga parkområdet ger fortfarande stadens centrum en historisk och monumental karaktär.

6. Lyceigatan - Vasa övningsskolas gymnasium

GAMLA RÅDHUSET

I Setterbergs stadsplan skulle området kring stadens kyrka utformas som ett torg, där kyrkan skulle stå i mitten, rådhuset på den västra sidan och skolhuset på den östra sidan. Det nybyggda rådhuset blev emellertid snabbt för trångt för stadens förvaltning och 1872 fick det nybildade Wasa lyceum överta byggnaden. På den tidigare skoltomten byggdes ett stort och ståtligt stadshus, ritat av den rikssvenske arkitekten Magnus Isaeus. Stadshuset, som invigdes 1883, används fortfarande för stadens förvaltning och representation.

Vasa svenska lyceums verksamhet upphörde 1974 och byggnaden övertogs av Vasa övningsskolas gymnasium, som en del av den finlandssvenska lärarutbildningen i Vasa.

7. Hovrättsparken – Vasa hovrätt

ÄMBETSHUSET

Hovrättshuset är ett av C. A. Setterbergs främsta byggnadsverk. Byggnaden, som ursprungligen rymde både länsstyrelse och hovrätt, uppfördes i en värdig och stram stil, som harmonierade väl med dess uppgift att fungera som ämbetshus och domstol. I byggnaden förenade Setterberg den romanska stilens tyngd med nygotiska dekorativa element i hörntorn, strävpelare och fönsteromfattningar.

Efter att länsstyrelsen på 1980-talet fick nya utrymmen på Brändö renoverades byggnaden i dess helhet för hovrättens behov. En del av rummen återfick sin gamla inredning från Setterbergs tid, medan andra interiörer återskapades enligt framskrapade fragment i rik nyrenässansstil. Idag utgör hovrättsbyggnaden ett av de främsta exemplen på representativ offentlig byggnadskonst i Vasa.

8. Strandgatan 6 - Hamnparkens daghem

SETTERBERGS HUS

I slutet av 1850-talet lät Setterberg bygga ett eget hus vid Strandgatan 6, med samma stildrag som i det närbelägna hovrättshuset. Efter Setterberg har huset ägts av bl.a. guvernören, friherre Carl Gustaf Wrede, vars yngsta dotter Mathilda gjorde sig känd som "fångarnas vän" och välgörare. En tid fungerare byggnaden som stadens tullhus. Numera ägs huset av Vasa stad, som bedriver barndagvård i byggnaden.

9. Strandgatan 2 – Åbo Akademis förvaltningsbyggnad

A. A. LEVÓNS HUS

Vasa ångkvarns grundare August Alexander Levón (1820-1875) kom som 19-åring till Vasa i apotekare Lindebäcks tjänst. I stället för att fortsätta inom apoteksbranschen, blev Levón småningom en betydande industriman. På sin gård Alkula utanför Gamla Vasa startade han 1848 en ångkvarn, som småningom utvecklades till en storindustri. Levón deltog aktivt i planeringen av Nya Vasa och satt med i stadens nybyggnadskommitté.

År 1856 köpte Levón två tomter vid Strandgatan 1 och 2 i Nya Vasa. Åren 1857-1862 lät han där uppföra ett bostadshus, ett orangeri och ett saltmagasin. Bostadshuset byggdes i två våningar i engelskinfluerad tudorgotik med ett lågt åttkantigt hörntorn och fasader i rödtegel med tegelornamentik.

Efter Levóns död fungerade huset länge som Vasa Ångkvarns kontorsbyggnad. Idag är huset en del av Åbo Akademis högskolecampus och hyser högskolans administration.

10. Skolhusgatan 2 - Landshövdingsresidenset

WASASTJERNAS PALATS

Gustaf August Wasastjerna (1823-1905), patron på Östermyra järn- och krutbruk, lät år 1863 bygga ett ståltligt bostadshus i andra stadsdelen i Vasa. Huset skulle fungera som familjens andra hem, medan sönerna gick i skola i Wasa lyceum. På sin höga och synliga plats med utsikt över havet, såg huset ut som ett engelskt slott med oregelbunden form och uppstickande torn.

I slutet av 1800-talet köptes byggnaden av staten och fungerade åren 1895-1998 som guvernörs- och landshövdingsresidens. Vasa industriskola har även varit inrymd i byggnadens nedre våningar. År 1918, när förhållandena i huvudstaden på grund av krigstillståndet var osäkra, sammanträdde Finlands senat i byggnaden. Den dåvarande överbefälhavaren för landets krigsstyrkor, sedermera marskalken av Finland C. G. Mannerheim, bodde då i ett rum i husets övre våning.

Sedan 1999 ägs byggnaden av Vasa stad, som använder landshövdingens tidigare residens i den övre våningen som representationslokal. I de nedre våningarna finns Österbottens museums kansli, arkiv och arbetsrum.

Mannerheim bostad i Landhövdingensresidenset 1918.

Text:

Österbottens museum
Kukka-Maria Kallio/Katarina Andersson

Bilder:

Österbottens museum arkiv
Vasa stad | Grafiska tjänster, Jaakko J Salo

Producent:

Vasa stad / Stadsplaneringen, KuHi-projektet, Helka Körkkö

Graafisk utformning:

Vasa stad | Grafiska tjänster, Jouko Keto